

USTALARA SAYGI

7.BÖLÜM

Merhaba değerli dinleyenler. Ustalara Saygı programımızın yedinci bölümüyle huzurlarınızdayız. Mikrofondaki Mehmet Selim Özban ve teknik yapımda Kasım Yön'le sizlerle 45 dakikalık bir birlikteliğimiz olacak.

Her hafta Türkçe müziğin usta bir ismini konu ettiğimiz ve eserlerini paylaştığımız Ustalara Saygı'da bu hafta Abdal müziğinin atası, Bozlak'ın gür sesi büyük usta Muharrem Ertaş'ı Türkçenin Sesi dinleyenleriyle buluşturuyoruz.

_*--

Ustalara Saygı'nın bu bölümünde Halk müziğimizin içinde kısa bir yolculuk yapacağız. Bu yolculukta Taner Koçak'ın büyük usta Muharrem Ertaş hakkında

kaleme aldığı "Ölçüye Gelmeyen Çılgılık" başlıklı yazısı bize yol gösterecek.

Orta Anadolu Abdal müzik geleneğinin bizlere ulaşan en eski ve en önemli temsilcisidir Muharrem Ertaş. Daha çocukken düşmüş yollara, rızkının peşinde köy köy dolaşmış; kah sünnetçilerle "dügün çalmış", kah köy odalarındaki muhabbetleri şenlendirmiş. Oyun havaları ve halay türkülerinin yanı sıra Âşık Garip'in, Pir Sultan Abdal'ın, Âşık Sait'in, Kerem'in ve Karacoğlan'ın şiirlerine ses vermiş. Ama onu herkes "bozlak ustası" diye bellemiş. Geniş ses aralığı ve özgün ses renginin yanı sıra, gırtlak nağmeleri, çarpma, titretme ve trilleri (müzikte, bir nota ile komşusu olan diğer bir nota arasında hızlı bir şekilde gidip gelme), kendine has ses kullanma teknikleri ve en önemlisi dinleyeni gönlünün derinliklerine götüren serbest ve o ana özgü yorumuyla ölçüye tartıya gelmeyen bir çılgıktır Muharrem Ertaş.

Muharrem Ertaş'ın müziği, neredeyse son yıllarına dek yürüme mesafesindeki köylere ulaşmış sadece. Onun bölge dışına çıkmayı aklına düşürmemesi doğal. O ustalarından öğrendiğini, bildiği tek iş olan müzisyenliği, bildiği tek yoldan gidip düğün-dernek dolaşarak sürdürmüştü.

Evet değerli dinleyenler, büyük usta Muharrem Ertaş anlattığımız programımızda şimdi onun bir parçasıyla Avşar Bozlak'ıyla sizleri buluşturuyoruz. Ya da nam-ı diğer Kalktı Göç Eyledi Avşar elleri.

_*--

Büyük usta Muharrem Ertaş'ın devraldığı geleneği, yani Abdal müziğini, Bozlak'ı yeterince tanımıyoruz. Peki ya Muharrem Ertaş'ı yeterince tanıyor muyuz? Hakkında çok az çalışma bulunuyor. Onunla ilgili bilgilere Bayram Bilge Tokel ve Melih Duygulu'nun yazıları ile Neşet Ertaş'ın söyleşilerinde rastlıyoruz.

70'li yıllardaki 45'likler ve az sayıda radyo-televizyon programını kaçırarak kuşakların, ustayla tanışabilmek için tek ve önemli şansı, Kalan Müzik tarafından yayınlanan iki albüm... 1998 ve 2000 yıllarında çıkan "Kalktı Göç Eyledi" ve "Başımda Altın Tacım" isimli iki albüm bulunuyor.

Muharrem Ertaş'ın genç sesini yanında, yöresindekiler hariç duyan olmamış. Türkiye onunla tanışmakta çok geç kalmış, büyük bir hazineyi Anadolu tabiriyle sadece "bi gıdım" tadabilmiş insanlar. Sesi ancak 1970'li yıllarda, o dönem iyice ünlenmiş olan oğlu aracılığıyla, "Neşet Ertaş'ın babası Muharrem Ertaş" olarak Kırşehir'in dışına çıkabilmiş. Bir söyleşisinde Neşet Ertaş bu süreci şöyle anlatıyor:

"...Babamın adına kayıtlı türküler de, zaten onun son zamanlarına denk geldi... Hem orada Muzaffer Sarısözen'e hem de ondan sonrakilere dedim ben 'Benim babam saz çalar, türkü söyler' diye. Hatta babamı da, 50'li yılların birinde ben radyoya getirdim. O zaman öylesine dinlediler ve babamdan kayıt falan almadılar. Daha sonradan babamın son senelerine doğru, babamı anlayanlar çıktı... Nida Tüfekçi babamı tanıdı ve onunla ilgilendi..."

Oysaki o, yöresinin en aranan, en gözde sanatçılarından. Düğünler onunla olunca bir başka şenlenmiş, muhabbetler bir başka renklenmiş. Öğrencileri, yanında yetişenler, ondan etkilenerek bağlamaya sarılanlar, ondan önce duyurmuşlar adlarını. Neşet Ertaş, yakın akrabası Hacı Taşan ve Çekiç Ali onun yolunda yürümüşler, ondan önce çıkmışlar karşımıza. Bir sonraki kuşağın Kırşehir'in dışına taşması girişimci özelliklerinden mi, teknolojinin, yani radyo ve televizyonun gelişmesinden mi kaynaklanmış, tam olarak bilinmez...

Şimdi sizi ustanın başka bir eseriyle baş başa bırakıyoruz. "Ay Dost" geliyor, "yalan dünyadan usandım doydum."

-*--

Muharrem Ertaş'tan Ay Dost isimli o güzel parçayı, o güzel eseri dinledik. 1913 yılında Kırşehir'in Yağmurlubüyükoba köyünde doğmuş. Bir Abdal ailesi olan zurnacı Kara Ahmet ile Ayşe Hanım'ın beş çocuğundan birisi.

Henüz 7-8 yaşında iken bağlama ile tanışmış. İlk derslerini dayısı Bulduk Usta'dan almış. Ama Muharrem Ertaş'ı asıl yetiştiren, yörenin en ünlü saz ustalarından biri, Yusuf Deveci'dir. Yusuf Deveci Usta, yöresinin anonim ezgilerinin yanı sıra, 1835-1910 yılları arasında yaşamış Toklumenli Âşık Sait'in şiiirlerini ustaca çalıp söyleyişle meşhur. Muharrem Ertaş o günleri şöyle anlatıyor:

"Çalıp söyleme merakım küçük yaşlarda başladı. Bulduk adındaki dayımın çok güzel bir sesi vardı. Bir köyde türkü söyledi mi diğer köyde dinlenirdi. Hatta seferberlikte asker kaçaklarını yakalamak için subaylar dayımı yanlarına alıp köy köy dolaşırlarmış. Dayıma türkü söylettirip kendileri de pusuya yatarlar ve dayımın sesine dağlardan köye inen kaçakları yakalarlarmış. Yusuf Usta beni çok severdi, merakımı görünce beni yanına aldı, her gittiği yere götürdü. Düğünlerde, bayramlarda, eğlencelerde yanından ayırmayarak ustalarından öğrendiğini bana da öğretti. Yedi yıl onunla çalıştıktan sonra artık tek başıma çalıp söylemeye başladım."

İlk karısı Hatice Hanım'ı genç yaşında kaybeden Muharrem Ertaş, ikinci evliliğini Kırtıllar köyünden Döne Hanım ile yapar ve bu evlilikten, Necati, Neşet, Ayşe, Nadiye ve Muhterem isimlerinde beş çocuğu olur.

Daha çocuklar büyümeden Muharrem Ertaş'ın eşi Döne Hanım da vefat eder. Muharrem Ertaş acısını bile yaşayamadan, çocuklarına bakacak birini, Anadolu deyimiyle analıklarını aramak için yola düşer. Kader, Yozgat'ın Kırıksoku köyünde karşılıklarına Arzu Hanım'ı çıkarır. Bu evliliğin karşılığında Muharrem Ertaş'tan Arzu Hanım'ın akrabası Hacı Taşan'ı yetiştirmesi istenir. Artık Neşet Ertaş ve kardeşleri onlara bakacak bir birine, Hacı Taşan ise kendisini Keskin yöresi oyun havaları ve türkülerinin meşhur ismi yapacak büyük ustasına kavuşmuştur.

Neşet Ertaş, Hacı Taşan gibi ünlü müzisyenlere beşiklik yapan ve Abdallar Köyü diye anılan bu yeri ve burada yeşeren müziği Bayram Bilge Tokel çok güzel anlatıyor:

“Bu yoksul köyün toprakları hiçbir zaman insanlarını varlıklı kılmaz, fakat dünyanın en zengin nağmelerini içeren, en içli, en yanık türkülere can verir. Bozkırın ortasındaki bu fukara köy, Anadolu halk müzikleri içerisinde en orijinal renk ve anlatıma sahip bir tür ‘Anadolu blues’u olarak nitelendirilebilecek bir müziğe, abdal müziğine kaynaklık eder.”

Evet dinleyenler, şimdi sizi Muharrem Ertaş’tan “Evlerinin Önü Marul” isimli hareketli parçayla baş başa bırakıyoruz.

-*--

Muharrem Ertaş’tan dolayısıyla Abdal müziğinden bahsediyoruz. O zaman biraz da abdallık ve göçerlikten bahsedelim.

Muharrem Ertaş’ın ataları, Anadolu’nun birçok yerinde profesyonel müzisyen olarak karşımıza çıkan Abdal aşiretlerinin Orta Anadolu’daki en büyük kollarından birine bağlı. Horasan’ın nerede olduğunu bilenimiz azdır, ama “atalarımız Horasan’dan gelmiş” söylencesi Abdallar hakkında ve Abdallar arasında da yaygın. Fakat Abdal olmasının Muharrem Ertaş’ın kişiliğinde ve müziğindeki etkisi dikkate alındığında, çok temel özelliklerine değinmeden geçmek olmaz. Abdal müziğiyle ilgili araştırmalarıyla da tanıdığımız sanatçı Erol Parlak, kendisiyle yapılan bir söyleşide şöyle anlatıyor Abdal Aşireti’ni: “Abdal Aşireti’nin başlıca yerleşim alanları Çukurova, Çukurova’nın Toroslar’a bakan kesimi, Orta Anadolu, Doğu Anadolu’nun bir bölümü.

Müzik dışında işlerle de uğraşıyorlar; Anadolu’da yaz boyunca geziyor, hem çalgı çalıp düğünleri şenlendiriyorlar hem de sünnetçilik, kalaycılık, sepetçilik işleri yapıyorlar. Müziğin sergilendiği yer iki türlü: biri düğünler, diğeri de kendi aralarında yaptıkları muhabbetler... Özellikle tabii düğünler için yüksek sesli aletler kullanıyorlar: Davul, zurna, bağlama ve çeşitli halk aletleri. Son dönemde kemani da görüyoruz.

Abdallar yaşadıkları bölgelerde hiç “has” vatandaş olarak görülmemiş, “ikinci sınıf” bellenmiş, kendileri de bu algıyı kabullenmiş gibiler. Muharrem Ertaş’ta ve bu ilişki sisteminin dışına çıkmayı becerse de Neşet Ertaş’ta görülen eziklik, içe dönüklük ve tevazuunun köklerinde sanki bu “aşağıda” olmayı kabullenme durumu yatıyor gibi yorumlar var. Türk köylerinde kasketsiz ve başı dik yürümelerinin makbul görülmediğini anlatan Neşet Ertaş şöyle diyor: “...Bizler, köylülerin büyüğüne de küçüğüne de ‘ağa’ deriz. Bize göre, bizim dışımızdaki herkes, ‘ağa’dır....”

Gördükleri muamele bu gönül insanlarını hiçbir zaman isyana götürmese de, hayata karşı kırıncılıkları belki de sanatlarının temelini oluşturmuş. Bu ilişkilerin elbette maddi sonuçları da var. Yoksulluk Abdallar için içine doğmuş ve sanki asla değişmez bir kaderdir, bir yaşam biçimidir. Doğduklarında seçebilecekleri mesleklerin belli olması gibi, hayatlarının yarı aç, yarı tok gidişatı da bellidir. Çoğu için yoksulluklarına eşlik eder göçerlik... Muharrem Ertaş’ın yetiştirdiği bir başka büyük isim oğlu Neşet Ertaş, “Biz doğduğumuzdan beri yoksulduk. Varlığı görmedik ki yoksulluktan şikâyet edelim. (...) Gittiğimiz köyler Türk köyü de olurdu. Hep Abdal köyleri gezmezdi babam... Gelirdik bir köye, babam köy odalarında saz çalar, köylüler babama, evimize un, bulgur verirdi. O köyü de bıktırmamak için fazla kalmaz, başka bir köye giderdik. Orada da üç-beş ay kalırdık. Köyde iyi davranılırsa, altı ayı geçirdi. Ama bir yerde bir sene kaldığımızı pek sanmıyorum.” diyor. Bütün bunlara rağmen Abdal müziği neşeli esintileri de içinde barındırıyor. Şimdi yine neşeli bir eser dinleyeceğiz. Muharrem Ertaş’tan ‘Biter Kırşehir’in Gülleri’ isimli o güzel parça geliyor.

-*--

Evet, değerli dinleyenler. Muharrem Ertaş'tan 'Biter Kırşehir'in Gülleri' isimli o güzel parçayı dinledik..

Şimdi biraz Muharrem Ertaş'ın ismini nasıl duyduk, biraz bundan bahsedelim.

1950'leri takip eden yıllarda, önce radyo ve plak, ardından da televizyon ile yörelerinde çoktan şöhret olmuş sanatçılar yavaş yavaş geniş kitleler tarafından tanınmaya, dinlenmeye başlanmış. Bu açılımın neredeyse ilk örneklerinden biri Hacı Taşan olmuş, yani Muharrem Ertaş'ın yanında yetişen kişi.

"Askerliğimi 1950'de İstanbul Maçka'da yaptım. Askere gitmeden önce çalıp söylemede bir hayli ustalaşmıştım. O sıralar rahmetli Muzaffer Sarısözen yurdun her tarafını gezip türkü derliyordu. Bir gün çıkıp Keskin'e geldi. Bizi Halkevi binasında topladı, o günlerde yayınladığı Folklor Saati'nde yer vermek üzere seçme yapacağını söyledi. Keskin'de bir hafta kalarak birçok mahalli sanatçıdan derlemeler yaptı. Daha sonra seslerimizi radyoda yayınladı. Radyo ile ilişkim ilk böyle başladı. Sarısözen bizi daha sonra zaman zaman Ankara'ya radyoya davet ederek çalıp söyledi. Sarısözen'den sonra Nida Tüfekçi, Mustafa Geceyatmaz ve Ali Can'larla tanıştım ve radyoda programlar yaptım." Diyor Hacı Taşan.

Hacı Taşan'ın açtığı yola çok geçmez başka çıkanlar da olur. Neşet Ertaş müziğinin düğünler dışında da işine yarayabileceğini keşfetmiştir bir kere: "Baktım bir gün radyoda Hacı emmim türkü söylüyor. Babam Muharrem ustadan bellediği bir bozlak bu: 'Aman aşağıdan Yusuf Paşam gelirken gelirken / Düşmanına karşı koyan merd olur...' Öyle bir heyecanlandım ki, yerimde duramadım. 'Ben de gidip radyoya çıkacağım' dedim. 'Madem Hacı emminin söyledikleri radyoda çalınacak kadar kıymetli, o zaman benim okuyacaklarımı da yayınlarlar' diyerek elimde saz, Ankara'ya, Sarısözen'in yanına geldim...' Gerçi Neşet Ertaş ilk girişiminde başarılı olamaz, Muzaffer Sarısözen onu dinlemeden başından savar. Ama o çok şükür ki yılmaz ve ısrar eder Neşet Ertaş, kendini dinletmeyi başarır. Çok şükür, çünkü eğer o küsup bir daha şansını denemeseydi, bugün sadece Neşet Ertaş'ı değil, büyük olasılıkla Muharrem Ertaş'ı da tanımıyor olabilirdik.

Muharrem Ertaş oğlunun ısrar ve gayretleri ile birkaç kez radyoda söyler. Yani ne zaman, Neşet Ertaş artık adını tüm ülkede duyurmaya başladıktan sonra ve Muharrem Ertaş birkaç plak yapar; ama adı ancak 1970'lerin ikinci yarısında, bir TV programında okuduğu, sözleri Dadaloğlu'na ait ve ilk parça olarak çaldığımız meşhur 'Avşar Bozlağı' ile ülke çapında duyulur.

Bayram Bilge Tokel bu okuyuşu şöyle tarif ediyor:

"Bu öyle bir okuyuştur ki şimdiye kadar saz çalıp okuyanların hiç birine benzememektedir. Tok ve davul gibi gümbürdeyen, ama alabildiğine duygulu bir divan sazı eşliğinde; tiz, gür, parlak ve bir o kadar da içli ve yanık bir sesin okuduğu, bir buçuk oktavı aşan ses genişliğine sahip bir Dadaloğlu gürlemesi... Repertuarındaki diğer eserler de kimsenin bilmediği, söylemediği, bilenlerin ise asla bu derece güzel ve etkileyici okuyamayacaklarını itiraf ettikleri türküler, bozlaklar, ağıtlar ve halay havalaları... Her biri türünün en güçlü ve orijinal örnekleri..."

Peki büyük usta Muharrem Ertaş'ın değeri biliniyor mu? Büyük ustanın yıllarca biriktirdiği sanatının ne kadarının bizlere ulaştığını tam olarak saptamak olanaksız. "TRT Türk Halk Müziği Repertuarındaki" Kırşehir Türkülerinin 30 tanesi (21 kırık hava, 9 bozlak) Neşet Ertaş'tan; 25 tanesi (7 kırık hava, 18 bozlak) Muharrem Ertaş'tan; 16 tanesi (8 kırık hava, 8 bozlak) Çekiç Ali'den derlenmiş gözüküyor. Tüm bu sanatçıların yıllara yayılan müzisyenliklerinin yanı sıra, yüzyıllardır devam eden bir müzikal geleneği bizlere taşıyan köprüler oldukları düşünülürken kaybın çok büyük olduğunu tahmin etmek zor değil.

Türkiye Muharrem Ertaş'ı oğlu Neşet Ertaş aracılığıyla tanıdı. Fakat Bayram Bilge Tokel bizi önemli bir konuda uyarıyor: "Eğer Neşet Ertaş'tan Muharrem Ertaş'a giderseniz hem yolunuz uzar, hem de vardığınız yer, varmak istediğiniz yer olmayabilir. Çünkü Neşet Ertaş estetiği ve yorumu ile biçimlenmiş bir ruh için başlangıçta Muharrem Ertaş sadece otantik ve basit, hatta giderek ilkel bile gelebilir. Oysa

o kendini kolay ele vermeyen esrarlı güzelliği ve heybeti hissetmek biraz zahmet gerektiriyor. Onu hissettiğiniz anda ise, Neşat Ertaş'ın sanatının gerçek kaynaklarına ve en güçlü referanslarına yaklaştığınızı birden fark edersiniz.”

Şimdi size büyük usta Muharrem Ertaş'ın bir başka eseriyle buluşturuyoruz, 'Bana Gül Diyorlar' isimli parça geliyor.

-*--

Değerli dinleyenler, Ustalara Saygı'nın sonuna yaklaştık. Şimdi biraz da Muharrem Ertaş'ı, oğlu Neşat Ertaş'ın sözleriyle anlatalım ve sizlerle bu sırada ustadan "İşte Geldim İşte Gitti" isimli parçayı dinleyedurun.

Babasının müziği ve baba-oğul iki büyük müzisyenin ilişkisi hakkında Neşat Ertaş'ın sözleri ile noktayı koyalım:

“Babamla beş yaşımdan itibaren böyle geceli gündüzlü sanat arkadaşlığına başladık. Babamın bütün duygularını ben kendimde hissediyorum. Çaldığım havaların etkileri, duyguları aşağı yukarı yüzde doksanı babama aittir. Ben bütün Türkiye’de iyi kötü bilinen bir sanatçı olduktan sonra bile babamın yanında elime saz alıp türkü söylemezdim, hele onun yanında hiç bozlak okuyamazdım... Sohbeta 'divan'la başlardı, öğüt veren, nasihat eden eserler okurdu önce. Ben buna cesaret edemiyordum. Eskilerden kalma havaları da okurdu, bazen de açardı önüne Karacaoğlan'ın, Dadaloğlu'nun, Pir Sultan'ın ve öteki hak âşıklarının kitaplarını, oradaki şiirleri kendince havalandırırdı.”

Muharrem Ertaş'ın 1913 yılında Yağmurlubüyükoba köyünde başlayan yoksul ve çileli hayatı, Kırşehir'in Bağbaşı mahallesindeki yoksul gecekondularından birinde noktalandığında 71 yaşındaydı. Ömrünün neredeyse tümünü çalıp çağırarak geçiren Muharrem Usta'nın bütün bir hayatı bir bakıma bu iki kelimedede saklı: "Çaldı ve söyledi." Musiki kültürümüzün en orijinal ve sanatkârane örneklerini içeren hususi repertuarı ve icra üslubuyla Muharrem Ertaş hala keşfedilmeyi bekleyen bir hazine. Allahaismarladık diliyorum.

-*--

Kaynak:

Taner Koçak, "Ölçüye Gelmeyen Çılgılık", Mesam Vizyon Dergisi, Sayı 1, İstanbul, Ağustos-Eylül 2006.
Link: <http://tetrailetisim.com/kategori/tetra-blog/49048/olcuye-gelmeyen-ciglik-muharrem-ertas>

Ek Okumalar:

Bayram Bilge Tokel, Neşat Ertaş Kitabı, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999.

Haşim Akman, Gönül Dağında Bir Garip "Neşat Ertaş Kitabı", İş Bankası Yayınları, 2006.

Muharrem Ertaş, "Kalktı Göç Eyledi" Albüm Kitapçığı, Haz. Bayram Bilge Tokel, Kalan Müzik, 1998.

Muharrem Ertaş, "Başımda Altın Tacım" Albüm Kitapçığı, Haz. Melih Duygulu, Kalan Müzik, 2000.